

Tony Herbert als student, s.d. [ADV N, VPRL 12]

Ondernemer tussen volk en staat.

Tony Herbert: enkele historiografische ankerpunten vanuit biografisch perspectief

DIRK LUYTEN

In de historiografie van de Vlaamse beweging is Tony Herbert (1902-1959) een bekend figuur: hij heeft een haast iconische status verworven. Antoon M.A. Herbert, zoals hij eigenlijk heet, was actief op heel verschillende terreinen. Hij was ondernemer, politicus, ideoloog, krantenuitgever, militair en kunstverzamelaar.

In deze korte bijdrage, gebaseerd op de voor handen zijnde hoofdzakelijk biografische literatuur wordt de figuur Tony Herbert kort geduid. In een tweede deel wordt vanuit dit biografische perspectief aangegeven welke bredere relevantie de figuur van Tony Herbert kan hebben voor de historiografie van de Vlaamse beweging.

Deze bijdrage heeft een inleidend en voorlopig karakter. Er worden enkele aspecten van Tony Herberts parcours belicht. Het accent ligt op het raakvlak tussen economie en politiek omdat ons inziens vooral daar zijn betekenis voor de geschiedenis van de Vlaamse beweging moet worden gezocht. Op het colloquium van 22 november 2013 aan de KULAK (Kortrijk), gewijd aan de figuur van Tony Herbert zullen specialisten dieper ingaan op verschillende facetten van zijn carrière en zal het beeld dat hier wordt geschetst ongetwijfeld aan revisie toe zijn.

BIOGRAFISCHE SCHETS

Tony Herbert werd geboren in Lokeren en overleed in Kortrijk op 57-jarige leeftijd. In die West-Vlaamse stad had hij zich gevestigd als textielondernemer en zijn carrière als zakenman uitgebouwd.

Herbert groeide op in een Vlaamsgezind, weliswaar franssprekend, burgerlijk en katholiek kleinsteds milieu. Zijn vader was textielhandelaar en van 1925 tot 1929 katholiek flamingantisch volksvertegenwoordiger.

Tony Herbert zette zijn eerste stappen in de politiek in de vroege jaren 1920. Hij was actief in het Algemeen Vlaamsch Katholiek Hoogstudentenverbond (AKVS) aan de Leuvense universiteit, waar hij studeerde voor burgerlijk ingenieur bouwkunde. Zijn acties voor de vernederlandsing van het universitair onderwijs

leidden tot zijn verwijdering van de universiteit in 1924 (samen met Gerard Romsée en Paul Beeckman).¹ Herbert lag in die periode aan de basis van een ideologische heroriëntering van het AKVS, dat koos voor een anti-Belgisch Vlaams-nationalisme en daardoor in conflict kwam met de kerkelijke hiërarchie.²

Herbert behaalde zijn ingenieursdiploma via de centrale examencommissie in 1928. Datzelfde jaar startte hij zijn loopbaan in de textielindustrie. Hij werd directeur van de n.v. Kortrijksche Katoenspinnerij, een bedrijf waar hij tot het einde van zijn leven actief bleef, vanaf 1954 als beheerder-directeur. De Kortrijksche Katoenspinnerij was deel van de uitgesproken flamingantische groep Delbaere-Mulier en werd indirect gecontroleerd door de Middenkredietkas van de Boerenbond. Ook de Kortrijkse Bank voor Handel en Nijverheid, die zich speciaal toelegde op de financiering van de vlas- en textielnijverheid was een belangrijk kapitaalverschaffer.³

Het ondernemerschap was de eerste (permanente) pijler van Herberts carrière. Direct in het verlengde ervan lagen zijn bestuursfuncties in het Vlaams Economisch Verbond (VEV) (West-Vlaanderen, textielfederatie). Herbert was ook actief in de Vlaamse Ingenieursvereniging, een deelorganisatie van het VEV. Vanaf 1936 was Herbert lid van het nationaal bestuur van het VEV. In 1955 werd Herbert voorzitter van de Kortrijkse Kamer voor Handel en Nijverheid.⁴

Na zijn verhuis naar Kortrijk werd Herbert er, zoals vele katholieke studentenleiders van zijn generatie, actief in de lokale Vlaams-nationalistische partijpolitiek, het Katholiek Vlaamsch Nationaal Verbond (KVVN), waar ook Joris Van Severen bij betrokken was. Samen met zijn Leuvense strijdmakker Paul Beeckman bekleedde hij er snel een vooraanstaande positie. De partij had uitgesproken autoritaire ideeën.

In die vroege periode lag Herberts prioriteit, zoals in zijn Leuvense jaren, bij de vernederlandsing van het hoger onderwijs. De halfslachtige vernederlandsing van de Gentse universiteit was hem een doorn in het oog. De 'Nolf-universiteit' kon tevens gebruikt worden als agitatie-instrument, verbonden worden met het anti-Belgicisme en het antiparlementarisme en aantonen dat enkel een radicaal nationalisme voor de Vlamingen uitkomst kon bieden.⁵ Gaandeweg liet Herbert zich meer in met praktische partijpolitiek, die tot uiting kwam in de strijd tegen Joris Van Severen, die zich van het KVVN had afgescheurd en in 1931 het Verdinaso

1. E. Verhoeyen, *Tony Herbert*, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, IX, 1981, kol. 345-354, kol. 345-346. (<http://www.kvab.be/publicaties/nbw.aspx>)
2. L. Vos, *Bloei en ondergang van het AKVS, Geschiedenis van de katholieke Vlaamse studentenbeweging, 1914-1935*, Leuven, 1982, II, p. 24.
3. E. Verhoeyen, *Tony Herbert [...]*, kol. 345-346.
4. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie*, Universiteit Gent, Politieke Wetenschappen, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1988, pp. 22-25. J. Creve, *Verbond van Nationale Arbeiders-syndicaten*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, III, p. 3207.
5. L. Vos, *Bloei en ondergang van het AKVS [...]*, II, p. 29.

oprichtte. Herbert stichtte in die context de Vlaamsche Nationale Centrale voor Sociale Actie en nam er de leiding van. Deze vakbond op autoritair-corporatistische grondslag moest een tegengewicht vormen voor het Vlaams Nationaal Vakverbond in West-Vlaanderen dat dichtbij het Verdinaso stond.⁶ Herbert wierp zich op als de leider van het West-Vlaamse Vlaams-nationalisme tegen het Verdinaso, maar zijn politieke ideeën waren niet minder autoritair dan die van Van Severens beweging. Herbert speelde als één van de vertegenwoordigers van West-Vlaanderen een sleutelrol in de oprichting van het vnv en was in niet geringe mate verantwoordelijk voor de autoritaire invulling van het programma van de nieuwe partij. Herbert raakte snel gebrouilleerd met de partij omdat hij er niet in slaagde Staf De Clercq te overvleugelen.⁷ Een ander motief was de evolutie van het Verdinaso, dat niet langer uit was op het einde van de Belgische staat, maar op de verovering van de macht binnen die staat om hem door Vlamingen te laten domineren.⁸ Zoals aangestipt was het programma, noch de autoritaire stijl (militie om de politieke macht te veroveren) van het Verdinaso een breekpunt geweest voor Herbert. Hoewel hij dichtbij het Verdinaso stond, werd hij er nooit formeel lid van.⁹

Na de afkondiging van de Onafhankelijkheidspolitiek door Leopold III in 1936 oriënteerde Herbert zijn politieke activiteiten meer naar persinitiatieven die hem toelieten ideologisch te wegen op de politiek. Hij was nauw betrokken bij *Nieuw Vlaanderen*, dat de rechtse concentratie-idee verdedigde.¹⁰ Inhoudelijk ging Herberts belangstelling in de eerste plaats uit naar buitenlandse politiek en militaire kwesties. Hij pleitte voor militaire samenwerking met Nederland. Het tweede zwaartepunt was het anticommunisme. Dat laatste ging bij Herbert gepaard met een antikapitalistisch discours¹¹, dat in realiteit het materialisme en het liberalisme viseerde, maar de kapitalistische ordeningsbeginselen niet in vraag stelde. Het alternatief was een weinig precies omschreven autoritair corporatisme, waar geen plaats was voor autonome belangenverdediging van de werknemers.

In 1938, toen hij het vnv definitief de rug had toegekeerd (de alliantie met Rex was een breekpunt), lag Herbert mee aan de basis van de Vlaamse Vereniging voor Reserveofficieren, die zich tot doel stelde de Onafhankelijkheidspolitiek te steunen en het Vlaamse volk een positievere houding te laten aannemen tegenover het Belgisch leger en het militaire waarden bij te brengen. Ook hier hechtte Herbert veel belang aan de verspreiding van zijn ideologische opvattingen. Het tijdschrift

6. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie [...]*, pp. 33-34.

7. Br. De Wever, *Greep naar de macht: Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde, het VNV 1933-1945*, Tielt-Antwerpen-Gent, 1994 p. 111.

8. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie [...]*, pp. 43-44.

9. E. Verhoeyen, *Tony Herbert [...]*, p. 348.

10. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie [...]*, pp. 47-48.

11. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie [...]*, p. 59.

Weerkracht en Volk moest de jeugd warm maken voor het leger. Het blad werd op ruime schaal verspreid, onder meer in het secundair onderwijs.¹²

Tijdens de bezetting bleef Herbert Leopold III steunen. De Kortrijkse industrieel was niet betrokken bij de collaboratie, maar bleef wel politiek actief en legde daarbij de band met wat overbleef van het Verdinaso. Hij richtte aanvankelijk in Vlaamse, later ook in Waalse steden studiegroepen op, de zgn. Herbert-groepen.¹³ Hij sprak daarbij zijn netwerk van Vlaamsgezinde reserveofficieren aan. Herbert bepleitte het doordringen van een Vlaamse elite in de structuren van de Belgische staat.¹⁴ Ideologie was weer een centrale bekommernis. In de zomer van 1941 verscheen de brochure *Demain* waarin de contouren werden geschetst van een autoritair-corporatistisch regime rond de koning dat na het einde van de oorlog moest worden ingesteld. Dergelijke opvattingen werden gedeeld in militaire verzetskringen waar Herbert wellicht contacten mee had.¹⁵ De autoritaire ideeën vonden hun weg naar verschillende studiegroepen die werkten aan de vernieuwing van de katholieke partij. Herbert speelde, ondanks zijn inspanningen geen centrale rol in de nieuwe CVP. Hij had, naast het ideologische voorwerk nochtans initiatieven genomen die hem een sleutelpositie konden bezorgen in de hertekening van de katholieke partij. Samen met Leon Bekaert richtte hij *De Nieuwe Standaard* op, die dicht bij de nieuwe CVP stond die op haar beurt ideologisch schatplichtig was aan ideeën die tijdens de bezetting door Herbert en zijn volgelingen waren ontwikkeld.¹⁶

Herbert zelf speelde in de CVP geen vooraanstaande rol. Hij werd geen minister en greep naast een coöptatie als senator. Een aantal van zijn volgelingen zoals Theo Lefèvre brak wel door. *De Nieuwe Standaard* verdween na het opheffen van het sekwestering van de *Standaard* van het toneel. De opvolger, *De Nieuwe Gids* was veel minder toonaangevend en moest door de christelijke arbeidersbeweging gered worden. Herbert verdween van het politieke toneel en concentreerde zich op het bedrijf en op zijn kunstverzameling.¹⁷

BIOGRAFISCHE KRACHTLIJNEN

Herberts politieke engagement had van in het begin een elitair karakter, zowel door zijn afkomst – eerder burgerlijk dan kleinburgerlijk – en de sociale groep waar hij politiek actief werd: de studenten, die toen nog vrijwel uitsluitend in de

12. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie [...]*, p. 74. L. Wils, *Van Clovis tot Happart: de lange weg van de naties in de Lage Landen*, Leuven-Apeldoorn, 1995, p. 223.
13. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie [...]*, pp. 96-101.
14. L. Wils, *Van Clovis tot Di Rupo. De lange weg van de naties in de Lage Landen*, Antwerpen-Apeldoorn, 2005, pp. 221-223.
15. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie [...]*, pp. 96-101.
16. S. Verhaeghe, *Tony Herbert. Een politieke biografie [...]*, pp. 106-125.
17. E. Verhoeven, *Tony Herbert [...]*, kol. 353-354.

maatschappelijke bovenlaag gerekruteerd werden. In dat opzicht week Herbert af van de grondstroom van het Vlaams-nationalisme, dat weliswaar een voorhoede karakter had, maar sociologisch toch eerder kleinburgerlijk was.

Het elitarisme loopt als een rode draad door Herberts veelzijdige maar uiteindelijk weinig succesvolle politieke carrière. Elitarisme was één van de fundamenteën van de ideologie van de katholieke Vlaamse studentenbeweging, waar Herbert zijn eerste stappen in de politiek had gezet. De Vlaamse katholieke studenten zagen zich als toekomstige leiders van het Vlaamse volk. Leider moet letterlijk genomen worden, want ze evolueerden hoe langer hoe meer in autoritaire en antiparlementaire richting.¹⁸ Herbert streefde bovendien naar persoonlijk leiderschap, wat leidde tot zijn verwijdering van het VNV omdat hij Staf De Clercq niet voldoende kon controleren.

Elitarisme kenmerkte ook Herberts sociale initiatieven. De Vlaams Nationale Centrale voor Sociale Actie was een vakbond die onder meer rekruteerde bij arbeiders en meestergasten van zijn bedrijf. Herbert had de leiding ervan, zoals dat was voorgedaan in de weinig succesvolle 'gemengde syndicaten' van de late negentiende eeuw, door Karel Van Isacker getypeerd als 'averechtse democratie'.¹⁹

Tijdens de bezetting bewandelde Herbert verder de elitaire weg. De naar hem genoemde groepen hadden als doel een nieuwe (Vlaamse) politieke elite te vormen die in de Belgische staat de macht naar zich kon toetrekken.

Elitarisme kenmerkte ook Herberts ideologische opvattingen. Het corporatisme dat hij verdedigde, was vrij vaag, maar uitgesproken autoritair en moest ervoor zorgen dat de koning uitgebreide macht kreeg. Voor werknemersinspraak was geen ruimte. Dat bleek tijdens de bezetting, toen het tot een ideologische breuk kwam binnen *Demain*, naar aanleiding van de invulling van het corporatisme. *Demain*, dat toenadering zocht tot enkele vooroorlogse syndicale leiders, pleitte voor een autoritair corporatisme, maar liet ruimte voor economische inspraak voor de werknemers via het officiële eenheidssyndicaat. Herbert en de dissidente beweging *Ordre et Patrie* wees dit af in de brochure *Reconstruire*. De economie moest functioneren volgens het markt- en prijsmechanisme en diende niet gereguleerd te worden met het oog op sociale vooruitgang, die immers een afgeleide was van economische groei.²⁰

18. L. Vos, Ideologie en idealisme. De Vlaamse studentenbeweging te Leuven in de periode tussen de twee wereldoorlogen, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 6, 1975, nr. 3-4, pp. 263-328 en 296.

19. K. Van Isacker, *Averechtse democratie. De gilden en de christelijke democratie in België, 1875-1914*, Antwerpen, 1959.

20. D. Luyten, Politiek corporatisme en de crisis van de liberale ideologie (1920-1944). Deel 2, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 24, 1993, nr. 1-2, pp. 107-184 en 155-156.

Cover van de brochure *Reconstruire*. [ADV N, VBRB 462]

Hoewel zelf industrieel, had hij geen hoge pet op van de arbeiders, maar meende dat de nieuwe Vlaamse economische elite zou voortkomen uit de kleine burgerij en de boeren.²¹

Het elitarisme komt verder tot uiting in Herberts principiële afwijzing van de parlementaire democratie. Grondbeginselen van het liberalisme zoals de volkssoevereiniteit, het individualisme en de gelijkheid verwierp hij. Herbert was voorstander van een autoritair politiek corporatisme dat de vorst quasi absolute macht waarborgde.

Een aantal van deze elementen kenmerkt ook andere tenoren van het Vlaams-nationalisme. Vraag is dan waar Herberts specifieke betekenis moet worden gezocht en of en hoe hij past in een Vlaams-nationalistische traditie en daarin al dan niet voor een breuk heeft gezorgd.

21. O. Boehme, *Greep naar de markt : de sociaal-economische agenda van de Vlaamse Beweging en haar ideologische versplintering tijdens het interbellum*, Leuven, 2008, pp. 692-695.

EEN ONDERNEMER IN DE POLITIEK

Herberts specifieke positie binnen het Vlaams-nationalisme was verbonden met zijn ondernemerschap. Anders dan vele Vlaams-nationalisten die beroeps politici waren of intellectuele beroepen uitoefenden en niet zelden rechtstreeks of onrechtstreeks door de staat gesalarieerd werden, was Herbert zelf een actief bedrijfsleider. Hij gaf zijn engagement in het Vlaams-nationalisme voor een niet onbelangrijk deel gestalte vanuit zijn positie van ondernemer, zowel ideologisch als organisatorisch. We wezen al op het corporatistische syndicaat dat hij stichtte en leidde en de corporatistische ideologie die hij voorstond. Herbert speelde tevens een actieve rol in het VEV en de Vlaamse Ingenieursvereniging.

Herbert past naadloos in de traditie van Lodewijk De Raets cultuurflamingantisme van de late negentiende eeuw, niet alleen door de nadruk op het belang van economische vraagstukken, maar ook door het elitarisme. Een Vlaamse economische elite moest gevormd worden om de economische ontwikkeling van Vlaanderen, begrepen als industriële ontwikkeling, in goede banen te leiden en mee te werken aan de vorming en de omkadering van de Vlaamse arbeidersklasse die het gevolg zou zijn van de industrialisering. Wel gaf Herbert aan die omkadering een erg autoritaire en antidemocratische invulling.

Herberts persoonlijke traject toont meteen de limieten van deze vorm van engagement. Hij is er uiteindelijk niet in geslaagd om het verschil te maken door een alternatief model ingang te doen vinden voor de sociaal-politieke omkadering van de industrialisering van Vlaanderen (vanzelfsprekend niet in termen van emancipatie van de arbeiders) maar evenmin door de uitbouw van alternatieve machtsstructuren. Tekenend is dat naarmate de tijd vorderde, Herbert zich minder inliet met concrete sociaaleconomische kwesties en zijn activiteit verlegde naar puur politieke en ideologische activiteiten. Een andere economische dimensie van de figuur Herbert was zijn ondernemerschap in de perssector.

Herberts economisch-ideologische geschriften laten een ambigue houding zien tegenover de economische modernisering die gepaard zou gaan met de industrialisering. De landbouwer en de kleine ondernemer bleven het rolmodel, niet het grootschalige bedrijf met zijn industrieel proletariaat. Zoals bij velen in de Vlaamse beweging was de industrialisering van Limburg, die in gang zou worden gezet door de mijnexploitatie niet uitsluitend een wervend perspectief maar tevens een probleem. De afwijzing van het liberalisme impliceerde dat de industrialisering niet werd gezien als de motor van economische vooruitgang die materiële welvaart zou genereren. Materialisme werd overigens heel expliciet afgewezen, net zoals het kapitalisme in het algemeen en de technologische vooruitgang in het bijzonder, ook al leidde Herberts sociaaleconomische ideologie finaal tot een versterking van de macht van de ondernemer tegenover de werknemers, die nauwelijks nog instrumenten hadden om hun belangen te verdedigen. Ook in dat opzicht stuurde hij aan

op een breuk met de sociale democratisering die na de Eerste Wereldoorlog gestalte had gekregen met het sociaal overleg en de erkenning van het recht om te staken.

Economische ontwikkeling werd vooral gezien in demografische termen, de ontwikkeling van de zogenaamde 'Vlaams volkskracht' die zowel een kwalitatief als een kwantitatief aspect had. Het aankweken van 'mannelijke deugden', het vormen van een elite en het verwerven van een numeriek demografisch overwicht binnen België zouden leiden tot de dominantie van Vlaanderen in België (en de kolonie).

Men kan bij de figuur Herbert de vraag stellen naar de concrete relevantie van zijn economisch engagement voor het Vlaams-nationalisme. Terwijl hij afstand nam van het Vlaams-nationalisme en tenderde naar een belgicisme rond de figuur van de koning, wat hem uiteindelijk bij de CVP deed belanden, bleef hij als industrieel succesvol in de uitbouw van zijn bedrijf in een Belgische context. In dat opzicht kan een parallel worden getrokken met streekgenoot Leon Bekaert, die hoewel Vlaamsgezind uitstekend geïntegreerd was in de Belgisch-Brusselse economische elite. Anders dan Herbert was Bekaert wel actief in het Belgische sociaaleconomische organisatiewezen en speelde er zelfs een centrale rol in, die na de Tweede Wereldoorlog zou leiden tot het voorzitterschap van het Verbond der Belgische Nijverheid, waar hij ijverde voor een moderne sociaaleconomische visie. De vergelijking met Bekaert leidt naar de vraag van de reële betekenis van Tony Herbert.

In tegenstelling tot Bekaert is Herbert nooit doorgedrongen tot de economisch-politieke beslissingscentra. In het VEV, op zich al een organisatie van secundaire betekenis heeft Herbert vanaf de beginjaren voornamelijk een regionale rol gespeeld. In een nationale sectorale federatie heeft hij kennelijk geen vooraanstaande positie bekleed, wat merkwaardig kan genoemd worden omdat het er toch op aankwam voor de Vlamingen de macht te veroveren binnen de machtsstructuren van de Belgische staat. Waar Bekaert tijdens de bezetting deel uitmaakte van het Galopin-comité en aan het hoofd stond van de hoofdgroep metaalverwerkende nijverheid, heeft Herbert nooit een vergelijkbare rol gespeeld.

Hetzelfde kan worden gezegd van zijn politieke carrière. Hoewel Herbert mee aan de basis lag van het VNV, een rol speelde in de vorming van de kaders van de nieuwe CVP en met zijn persinitiatieven actief was op het grensvlak met de partijpolitiek heeft hij nooit een ministerspost of een parlementair mandaat bekleed.

Politiek is echter meer dan partijpolitiek. Wat in Herberts biografisch en ideologisch parcours opvalt is een sterke identificatie met de staat, men zou zelfs kunnen spreken van een ware cultus van de staat. Die komt tot uiting in zijn royalisme en zijn uitgesproken engagement als reserveofficier en de grote betekenis die hij hechtte aan het leger en de ermee verbonden masculiene waarden. Ook in zijn economische opvattingen was de staat sterk aanwezig. Economie was voor Herbert *nationale* economie (waarmee hij afweek van het klassieke liberalisme,

waar vrijhandel centraal staat). Zijn Vlaamsgezindheid evolueerde gaandeweg naar het streven om een meerderheid te verwerven in de Belgische staat om hem te kunnen domineren door sleutelposten te bezetten in de administratie en van daaruit de Vlaamse (economische) belangen te behartigen.

Dirk Luyten (°1963) is doctor in de geschiedenis (VUB). Hij is verbonden aan het CEGESOMA en tevens gastprofessor aan de Universiteit Gent. Hij publiceerde over corporatisme, sociaal overleg, (repressie van) economische collaboratie en de relatie economie en Vlaamse beweging.